

Čech, Pavel

[Hanzová, Alena. Kultická reforma v politických službách judského vazalského státu v 8. a 7. století př. Kr.]

Religio. 2012, vol. 20, iss. 2, pp. [287]-290

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125431>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

**Alena Hanzová,
Kultická reforma
v politických službách
judského vazalského státu
v 8. a 7. století př. Kr.,**

**Plzeň: Západočeská univerzita
v Plzni 2011, 231 s.
ISBN 978-80-7043-979-1.**

Před rokem na tomto místě Pavel Sládek definoval jeden ze dvou „základních pilířů“ budoucnosti české judaistiky jako „původní, v češtině se odehrávající aktivity místních specialistů“ (Pavel Sládek, „Judaistika v českých zemích: Zamyšlení nad českým překladem Úvodu do judaistiky Güntera Stembergera“, *Religio: Revue pro religionistiku* 19/2, 2011, 223-236: 235). Řečené příkladně demonstroval v praxi, když se do roka a do dne stal předsedou odborné rady nově založeného Centra židovských studií a v nakladatelství Academia vydal obsáhlou monografii, jejíž genezi v předmluvě „namísto předmluvy“ obsírně popisuje (Pavel Sládek, *Raši (1040-1105): Vznik biblického komentáře ve frankoporýnských židovských centrech*, [Judaica 6], Praha: Academia 2012).

Západočeskou univerzitou v Plzni vydaná monografie Aleny Hanzové *Kultická reforma v politických službách judského vazalského státu v 8. a 7. století př. Kr.* slibovala v tomto smyslu další výrazný počín, konkrétně opuštění oné *splendid isolation*, ve které se obvykle české zkoumání starozákonních dějin odehrává, a jejich zařazení do širšího kontextu, o němž P. Sládek především při otevření Centra hovořil jakožto o současném světovém trendu v židovských studiích. Navíc – i když to autorka překvapivě nepovažovala za nutné uvést – jde o vydanou disertační práci, tedy o výsledek několikaletého vědeckého bádání. Je dělena do čtyř kapitol, z nichž první tři („Reflexe dosavadního bádání“, s. 10-38; „Izraelské náboženství v kontextu 8. a 7. století př. Kr. na území Izraele a Judska“, s. 38-66; „Charakteristika judských králů ve schématu au-

torů knih královských“, s. 66-84) jsou spíše úvodem k obsáhlé čtvrté, jejíž téma se prakticky kryje s názvem knihy: „Kultické reformy v politických koncepcích judského vazalského státu“ (s. 85-207). Nakolik tedy kniha/disertace splnila dobou a svým tématem vzbuzená očekávání?

Řekněme rovnou, že se tak stalo v míře minimální. Autorka určitě nechtěla přijít pouze s další „racionální parafrází Bible“ (k této trefně nálepce tradiční historiografie o starém Izraeli – jejímž autorem je, pokud vím, Lester L. Grabbe – srov. William G. Dever, *Kdo byli první Izraelci a odkud přišli?*, Praha: Volvox 2010, 245). Využívá i další, zejména novoasyrské prameny, i když je cituje z prastaré edice Luckenbillovy. Novější zpracování sice zná, ale téměř nepoužívá. Mám na mysli v prvé řadě velkoryse pojatou řadu *State Archives of Assyria*, zaštitěnou postavou finského asyriologa Sima Parpoly. Je upřímně šokující, že jeho zásadní a provokativní článek (Simo Parpola, „Monotheism in Ancient Assyria“, in: Barbara N. Porter [ed.], *One God or Many? Concepts of Divinity in the Ancient World*, Bethesda: CDL Press 2000, 165-209) v bibliografii chybí, podobně jako článek Barucha Levina ke stejnému tématu (Baruch Levine, „Assyrian Ideology and Israelite Monotheism“, *Iraq* 68, 2005, 411-427). Autorka je bohužel odkázána na překlad akkadských textů, což je občas znát: spojení *šalam šarrūtija* a *šalam bělūtija* jsou tak doplněna o okrasná adjektiva („moje krásná královská socha“, s. 89; „moje nádherná panovnická socha“, s. 89), jindy naopak část originálu v překladu postrádáme (např. *šalam ilāni bělēja* „socha bohů [mých pánů]“, s. 89).

O současné hluboké propasti mezi tradiční a „minimalistickou“ historiografií autorka sice ví, vůdčí minimalisty představuje a některé jejich radikální teze (zejména od E. A. Knaufa) souhlasně uvádí, nicméně se zdráhá zaujmout vyprofilovanější, jasněji definovanou pozici. Spíše jako by chtěla oba tábory smířit, což je nespelnitelný úkol. Na straně 20 přestává o minimalistech hovořit a přechází k „revisionistům“, aniž by čtenáře upozornila, že je to jen jiné označení týchž. Nakonec autorka biblický text implicitně přijímá jako primární historický pra-

men a zároveň i jako sekundární vědecké dílo o izraelské historii. Např. o verších 15 a 23 z *I Kr* 14 píše: „Oba verše však patří k redakci, která zpracovala text v intencích Deuteronomia či deuteronomistické ideologie... Text svědčí o uctívání Ašery už v 10. století př. Kr.“ (s. 58). Nebo: „Ašera se neobjevuje v příbězích patriarchů. Je to z toho důvodu, že byla pravděpodobně náboženským prvkem Izraelců až v době po obsazení země“ (s. 57). Zde vidíme ono skákání napříč staletími a žánry v „nejlepší“ tradici nejen české bibliistiky.

Obecně lze říci, že prezentace názorů jednotlivců (tedy heuristika) je nepřehledná až postmoderní v tom smyslu, že často není jasné, zda dotyčný názor zastává uvedený badatel, sama autorka či někdo další. Při diskuzi *datace Deuteronomia* tak bez zjevného přechodu na pětí řádcích mimo jiné čteme: „[S]kupina badatelů v 19. století dávala kompozici Deuteronomia do exilní a poexilní doby ... Oponentem této teorie byl Gramberg, který zasazuje dataci a původ Deuteronomia do exilní nebo poexilní doby“ (s. 36-37). Druhá etapa historikovy práce (kritika) chybí, což se odráží ve zmatené třetí etapě (analýze) a neexistující čtvrté (syntéze).

Zaujetí syntézami jiných badatelů a neschopnost syntézy vlastní jsou zřejmé i z dalších stran. Tak v podkapitole „Důsledek Jósijášovy politiky a mezinárodní politické změny“ autorka datuje podmanění Judska babylonským Nebukadnezarem nejdříve 604-602 (s. 196), potom s Abrahamem Malamatem 603-601 (s. 198) a posléze opět 604-602 (s. 201). „Aššurbanipal rezignoval na trůn a za spoluvládce dosadil svého syna“ (s. 14) vytváří oxymoron vládnutí po rezignaci, ovšem je otázkou, zda analogicky platí, že „jednou ze slabých stránek Menašeho politiky bylo, že se mu nepodařilo jmenovat spoluvládce“ (s. 15). „Z nápisu v Šiloamském tunelu v Jeruzalémě vyplývá, že byl postaven Chizkijášem pro obranu obléhaného Jeruzaléma“ (s. 131), nicméně později se dozvíme, že „Šiloamský tunel neměl žádnou vojenskou hodnotu, měl ale sloužit jako spektakulární vodní systém pro královské zahrady“ (s. 155), s poznámkou 640: „Datace Šiloamského nápisu do doby Menašeho je podpořen [sic!] také paleografickým vý-

zkumem.“ Omezíme-li se na stejného autora, pak na straně 146 „podle Loweryho kulturní reforma ... je spíše předobrazem Jósijášovy reformy než skutečné historické události vlády Chizkijáše“, ovšem už na straně následující čteme: „Podle Loweryho je Chizkijášova reforma ... spíše historickou událostí než fikcí.“

Zmatený styl ilustruje krátký úryvek o Chizkijášově reformě, kde je čtenářova odezva uvedena vždy v hranaté závorce za větou: „Třetím krokem bylo soustředit venkovské obyvatelstvo do pevností, aby tak ochránil své ekonomické zdroje před Asýrií [lidské zdroje ochránil, jiné naopak vydal v plen]. Evakuoval obyvatelstvo, z čehož vyplývalo, že venkovské obyvatelstvo bylo zapojeno do oprav pevností [ze samotné evakuace to tedy rozhodně nevyplývá, nicméně to znamená, že nebyli primárně evakuováni kvůli své ochraně, ale kvůli svému pracovnímu nasazení?]. Přesun obyvatelstva do pevností byl určitou zkouškou těchto pevností před bojem [hezká – nechtěná? – narážka: když vydrží nápor venkovanů, odolá i Asýřanům]. Také to signalizovalo, že král hodlá vyhlidit venkov a uzavřít lid do pevností [on to tedy neudělal, jenom plánoval!]. Úkolem bylo uskladnit v pevnostech potraviny [tak lidé, stavba, obrana, nebo potraviny?]. Výstavba pevností, zajištění vojenských posádek a koordinace přesunu obyvatelstva, byly náročné úkoly. Bylo třeba mobilizovat vlastníky půdy [takže válečná mobilizace byl vlastně pravý důvod?]" (s. 131). Celý odstavec pak končí další dosti neprůhlednou informací, podávající zároveň šestý důvod pro evakuaci venkova: „Venkovské obyvatelstvo, které bylo vždy nakloněné politice smíření, bylo podrobeno vojenské disciplíně, aby se zabránilo možné vzpouře“ (s. 132). Až na straně 146 se dozvíme, že všechno bylo jinak, neboť „centralizace v Judsku se de facto odehrávala po roce 701, kdy Chizkijášovo království bylo značně redukováno a omezovalo se na Jeruzalém a blízké okolí“, tedy již po asyrské invazi. To autorka vzápětí označí za menšinový názor a postaví se za opačný: „centralizační reforma se může datovat tedy krátce před 701“ (s. 146).

Zoufalý čtenář snadno přehledné závažnou teologickou tezi: „Ve skutečnosti opuš-

tění venkova znamenalo opuštění zaslíbené země Hospodinem.“ Hledání podobně zajímavých výroků ve zmateném, často se opakujícím a k předcházejícímu s dalším a dalším autorem znovu a znovu se navracajícím textu připomíná příslovečné hledání jehly v kupce sena. Namátkou: „Protože odstranění kultu bronzového hada nemá širší teologické souvislosti v knihách Královských, může se považovat za historicky spolehlivé“ (s. 146, pozn. 594); „systém smluv byl pro starověký Přední východ klíčovým konceptem i politickým a náboženským instrumentem. Odrážel vztahy mezi suverénem a jeho vazaly. Bez ohledu na to, kdo byl suverénem, zda král či v případě Izraele božstvo“ (s. 35). Je tedy třeba uznat, že autorka je schopna religionisticky pracovat s jednotlivými starozákonními texty a tématy.

Po stránce formální je práce zcela nevyhovující a následující příklady, vzaté převážně z úvodních stran, lze rozhojňovat snad *ad infinitum*: (1) Typograficky nevyhovující je provedení titulu na obálce od hřbetu až po okraj, který má všechny znaky podtitulu (délka, deskripce, datace; autorka ani u citovaných děl oboje příliš nerozlišuje); přepis akkadštiny je kdo ví proč tučně, znaky s diakritikou jsou v jiném fontu jako v počítačovém pravěku; hebrejský font mění rozteč řádků, znak pro cholem (tečka v horním indexu) navíc roztrhává slova; nový odstavec někdy není odsazen; slova nejsou na konci řádku nikdy dělena. (2) Z 25 položek uvedených v bibliografii mezi „prameny“ je 10 překladů Bible do moderních jazyků (dalších 6 je Bible v hebrejštině, aramejštině a řečtině), naopak všechny překladové edice akkadských textů jsou zařazeny v sekundární literatuře, s výjimkou díla z 19. století; většinou je uveden nejdříve nakladatel a potom místo vydání, často je to však obráceně (především u autorů na K), někdy se dozvíme jen jeden z těchto údajů, někdy ani jeden (Lohfink), někdy naopak nečekaně údaj další (např. že Grand Rapids je město v Michiganu a Scholars Press vydavatelství v Kalifornii), někdy chybí vrocení (Lambert). (3) Anglicismy, především v úvodních kapitolách: Hebrejská bible; emfatická; sociální; socio-politický; Chronista; revisionista; „tribální společenství bylo instrumentem emancipace“; „expanze této redakce“;

inskripty. (4) Pravopis: průběžně chyby v interpunkci, kromě jiného tečky na konci věty buď přebývají (po zkratkách), nebo scházejí (v poznámkách); neosobní „feministická“ vazba „Abychom nastínily“; archaické „-ismy“; někdy dvouznačné překlepy v angličtině („to baer Testimony“, „the Word leads as“ – s. 18); časté anakoluty typu „... úkolem moderní historiografie ... musí umět vysvětlit“ (s. 24); „Etnická dělení ... byla postupná společenství se navzájem prolínala“ (s. 25); nejistota při zápisu a skloňování toponym, například Kunti(1)let 'Arjud místo Ajrud (s. 25, 229), Pelištee, Kádeš-Barnee, Siloamský vs. Šiloamský tunel (oboje s. 131); malá písmena u etnik, např. „aramejci“ (s. 46). (5) Syntax (některé z nešikovně sestavených až neproniknutelně tajemných vazeb): O žijících badatelích (Dever, Halpern) se nehovoří v minulém čase (s. 26); novátorské předložkové vazby: „Dever ... zdůrazňuje, aby“ (s. 23); Thompson „zpochybňuje ..., že cíle biblického bádání ... nejsou více validní pro historika“ (s. 26); „... populace ... uctívala Hospodina pod jménem Baalova typu božstva“ (s. 25-26); „Velká část informací ... není dostatečná“ (s. 26); „Literární kritika řadila texty buď do doby její kompozice ... Kritizuje literární kritiku“ (s. 27); „Tento stručný přehled problematiky datace a autorství knihy Deuteronomia nemá na poli kritického bádání jediný ucelený konsensus“ (s. 38); „Asyrská politika vyžadovala po obyvatelstvu uctívání Aššura, ale toto nařízení se nijak nedotýkalo jejich soukromého nebo veřejného náboženského života“ (s. 41; jakého života tedy?); „Účelem těchto nápisů bylo vžit v úvalu možné důsledky vyplývající z těchto textů“ (s. 210); „socha vyrytá na stělu“ (s. 89) bude patrně reliéf; „podle Cogana sloužila samašská provincie jako konečná destinace pro velký počet deportovaných včetně osob jiného než cizího původu“ (s. 124 implikuje, že Izraelci byli deportováni... do Izraele).

Některá tvrzení jsou sporná a zasloužila by si přinejmenším odkaz na pramen. Tak např. o Ašeře: „Protože je známo, že byla matkou bohů, byla přirozeně spojována s produkcí tekutin“ (s. 144; produkce bohů souvisí s „produkcí tekutin“ přinejlepším velmi volně; za vodu byl odjakživa zodpo-

vědný bůh bouře Baal/Hadad, zvaný i na nápisu z Tell Fekheriyeh *gugal šamē u erše-ti*); „ženy upřednostňovaly bohyně“ (s. 14); „biblické texty neobsahují žádný systém chronologie“ (s. 26); „evropské amfiktyonní svazy“ (s. 16-17; autorka sdílí dávno opuštěnou Nothovu teorii o amfiktyonii izraelských kmenů, jako doklad uvádí *Sd* 6,26).

Nelze vyloučit, že některé z uvedených příkladů jsou prosté chyby, ke kterým došlo při zpracování textu. Alespoň na některých místech se zdá, že autorka měla na mysli opak řečeného: „Současní badatelé už nepovažují biblický Izrael za literární konstrukt“ (s. 24) mělo patrně být „považují“; „změny se omezovaly na území Palestiny“ (s. 21) má (doufejme) být „neomezovaly“; na s. 19 čti Albrighť místo Alt; údaje za pozn. 15 (s. 20) se opět váží k minimalistům, i když to formálně vypadá naopak. Ponechme stranou lákavou hypotézu, že „prorok Izajáš zřejmě pařil“ (s. 13).

Nelze nenabýt dojmu, že práci autorka připravila k vydání takřkajíc na koleni. To může být polehčující okolností, určitě však ne dostatečnou omluvou. Pavel Sládek končí svoje zamyšlení konstatováním, že „české judaistice nepomohou překlady průměrných a podprůměrných cizojazyčných prací“ (P. Sládek, „Judaistika v českých zemích...“, 235). Obávám se, že to samé platí i o průměrných a podprůměrných pracích původních. A tato byla nejen obhájena, ale dokonce „prošla recenzním řízením a byla schválena Redakční radou ZČU“.

PAVEL ČECH

Kodžiki: Kronika dávného Japonska, přel. Karel Fiala,

Praha: ExOriente 2012, 371 s.
ISBN 978-80-904246-9-2.

ExOriente, akademické nakladatelstvo špecializujúce sa na vydávanie orientalistických a religionistických titulov, sa začiatkom roka 2012 opäť raz dostalo do pozornosti čitateľa prekladom najstaršej japonskej kroniky *Kodžiki*. Za týmto výnimočným prekladateľským počínom stojí Karel Fiala, emeritný profesor Prefektúry univerzity v japonskom Fukuji, a česká japanologička Denisa Vostrá ako odborná redaktorka publikácie. Profesor Fiala si tak na svoje konto pripísal tretí titul prekladov zo starej japončiny. Prvým z nich bol vojenský epos *Príbeh rodu Taira*, spísaný v stredovekej japončine a v Čechách vydaný v roku 1993 (*Príbeh rodu Taira*, Praha: Mladá fronta 1993). Ako druhý uzrel v rokoch 2002-2008 postupne svetlo sveta *Príbeh o princovi Gendžim*, štvorzväzkový preklad dvorského románu v klasickej japončine 11. storočia (*Príbeh prince Gendžiho* I-IV, Praha – Litomyšl: Paseka 2002-2008). *Kodžiki*, najstaršie dochované literárne dielo Japoncov, písané jazykom z počiatku 8. storočia, je v poradí treťou historickou publikáciou, ktorej príbeh si český a slovenský čitateľ môže vďaka úsiliu profesora Fialu s chuťou prečítať.

V kronike *Kodžiki* sa však nejedná len o samotný preklad diela – publikácia obsahuje aj úvodné a záverečné kapitoly s dôležitými informáciami vychádzajúcimi z najnovších výskumov japonských a svetových bádateľov počínajúc na začiatku 20. storočia a končiac doslova mesiace pred vydaním knihy (najaktuálnejšia poznámka je z decembra 2011). Z neuveriteľných tisíc sto sedemnástich poznámok pod čiarou, ktoré sú skutočne počas celého prekladu nesmierne nápomocné ako vysvetlivky, sa zároveň dozvedáme mnohé nielen o jednotlivých japonských cisároch a ich mýtických aj údajných historických skutkoch, ale aj o tradičnej japonskej kultúre, zvyklostiach, náboženských alebo spoločenských tabu, avšak